

університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2020. № 3. С. 18–25.

4. Предместніков О. Г., Халюк С. О., Карпунець В. Д. Актуальні питання обмеження прав і свобод людини та громадянина під час дії воєнного стану. *Академічні візії*. 2024. № 33. С. 1–9.

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Дата звернення: 15.11.2024).

6. Шаповал В. М. Доцільність обмеження виборчого права в Україні під час дії воєнного стану. *Публічне право*. 2023. № 4 (52). С. 14–22.

7. Фокіна А. Б. До питання обмеження політичних прав і свобод громадян в Україні в умовах воєнного стану. *Law. State. Technology*. 2022. С. 25–33.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-12>

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Слободяник Тетяна Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Кошеленко Євгеній Олександрович

*студент 2 курсу факультету права, гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Права і свободи людини і громадянина є фундаментальними цінностями в правовій державі. Вони створюють основу для розвитку кожної людини, надають фундамент для самореалізації, дозволяють вільно виражати думки, переконання, обирати життєві цілі. Проте в сучасному суспільстві, особливо в умовах воєнного стану, виникає необхідність знайти баланс між захистом державної безпеки та дотриманням прав громадян. Повномасштабна агресія Росії проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, стала переломним моментом для всього

українського народу, вплинувши на різні аспекти суспільного життя, зокрема на питання захисту прав людини. Причому це питання є актуальним як для окупованих територій, так і для території, підконтрольної Україні.

З одного боку законодавство дозволяє під час воєнного стану запроваджувати обмеження прав і свобод людини, спрямоване на захист національної безпеки. Але у той же час дії державних органів повинні залишатися виваженими та обґрунтованими, враховуючи принцип пропорційності. Дана тема є особливо актуальною на сьогоднішній день, адже вона стоїть на стику суспільних і особистих інтересів, працює на знаходження балансу між суспільною безпекою та основними правами і свободами окремої людини.

Як зазначає Х.М. Маркович, в умовах збройного конфлікту право на життя як фундаментальне право людини є практично беззахисним. Це пов'язано з тим, що війна призводить до різних форм насильства, включаючи вбивства, тілесні ушкодження, викрадення, катування, які безпосередньо порушують право на життя, гідність та недоторканність, що є особливо серйозною проблемою сьогодення. Такі дії є неприйнятними за будь-яких обставин і мають підлягати суворому засудженню як порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини [6, с. 97]. У зв'язку з цим для держави особливо важливо виконувати обов'язок по захисту людського життя як найвищої цінності.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 [4] на території України було введено воєнний стан і пунктом 3 передбачено, що тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного

стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Сучасна теорія прав людини базується на поділі прав на абсолютні та відносні. де за основу взято критерій можливості чи неможливості їх обмеження. Відповідно, абсолютні права – це ті, що не можуть бути обмежені за жодних обставин.

Європейська Конвенція з прав людини встановлює такі невід’ємні права:

- право на життя (окрім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій);

- право на свободу від катувань;

- право не бути у рабстві або в підневільному стані;

- право не бути підданим покаранню без закону [1].

Відповідно до статті 64 Конституції України, конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Дана норма підкреслює, що обмеження прав людини має ґрунтуватися на нормативній основі, безпосередньо на Конституції України.

У ч. 2 ст. 64 Конституції України визначений перелік прав і свобод (ті самі абсолютні права), які не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану.

Цей доволі широкий перелік підкреслює прагнення Закону забезпечити всебічний захист прав і свобод своїх громадян, навіть в умовах надзвичайного стану.

Основні питання правового режиму воєнного стану врегульовані спеціальним законом «Про правовий режим воєнного стану», який був прийнятий 12.05.2015 р. Статтею 8 цього Закону також визначено доволі широкий перелік заходів, які можуть запроваджуватись в умовах воєнного стану і які обмежують права та свободи людини і громадянина.

У сучасному світі обмеження прав і свобод людини є «необхідним злом» у відносинах між особою та державою. Хоча такі обмеження не завжди сприймаються позитивно, вони мають обґрунтовані мотиви, спрямовані на захист прав і свобод людини від свавілля, захист громадської безпеки тощо [7, с. 4].

Слід підкреслити те, що обмеження основних прав і свобод людини є правомірним та обґрунтованим тоді, якщо це має законний, тимчасовий і суспільно важливий характер. Фактично, більшість міжнародно-правових актів, що регулюють права та свободи людини, допускають їх обмеження.

Важливо, що обмеження прав людини і їх порушення є різними поняттями. Обмеження прав людини стосується ситуації, коли владні

суб'єкти обмежують використання певних прав людини в конкретних ситуаціях, з метою захисту прав окремих осіб або інтересів суспільства загалом. Обмеження прав людини завжди повинно відповідати певним умовам і бути пропорційним цілям, яких прагнуть досягти. Водночас порушення прав людини завжди виходить за межі дозволеного.

С.О. Кузніченко [5, с. 35] визначає, що до правомірності обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану має застосовуватися трискладовий тест:

1. Обмеження прав людини повинне ґрунтуватися на законі (законність утручання у царину прав людини).

2. Наявність легітимної мети; при цьому варто наголосити на необхідності дійсної реальності цієї мети.

3. Необхідність у демократичному суспільстві (пропорційність обмеження прав і свобод людини).

Отже, Конституція України, Європейська Конвенція з прав людини та інші законодавчі акти передбачають механізм, який дозволяє обмеження певних прав громадян. Однак такі обмеження повинні бути обґрунтованими, мати чіткі часові рамки, застосовуватися із легітимною метою для захисту інтересів суспільства. Важливою є відповідність цих обмежень міжнародним стандартам прав людини, що забезпечує ефективний захист цих прав. Завдяки дії принципу верховенства права, положенням Конвенції та рішенням Європейського суду з прав людини, нині існує усталена практика визначення правомірності та доцільності обмежень прав і свобод людини.

В Україні створена необхідна нормативна база для впровадження та застосування заходів правового режиму воєнного стану з дотриманням встановлених обмежень прав і свобод людини та громадянина. Однак законодавча база потребує подальшого вдосконалення та розвитку. Особливо важливим є врахування існуючі прогалини щодо відповідальності громадян за порушення заходів правового режиму воєнного стану, що знижує ефективність цих заходів, а також відповідальність органів державної влади за зловживання обмеженням прав, що цілком реально може призвести до розколу в суспільстві.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 07.11.2024).

2. Конституція України: Закон України від 28.06.96 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення 07.11.2024).

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 07.11.2024).

4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 07.11.2024).

5. Кузніченко С. О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 32–36.

6. Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. *Аналітичне-порівняльне правознавство*. ДВНЗ «УжНУ» Ужгород. 2023. № 4. С. 95–99.

7. Предместніков, О. Г., Халюк, С. О. і Карпунець. В. Д. Актуальні питання обмеження прав і свобод людини та громадянина під час дії воєнного стану. *Академічні візії*. 2024. Випуск 33. С. 1–9.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-13>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ЯК ОДНОГО ІЗ ПРАВ 4 ПОКОЛІННЯ

Слободяник Тетяна Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук

Кременчуцький національний університет

імені Михайла Остроградського

м. Кременчук, Україна

Позняк Єлизавета Андріївна

студентка 2 курсу факультету права, гуманітарних і соціальних наук

Кременчуцький національний університет

імені Михайла Остроградського

м. Кременчук, Україна

Стрімкий розвиток прогресивної медицини формує вектор системи охорони здоров'я на перманентний пошук оптимальних рішень та стратегій відповідно до вимог сучасності. В умовах глобальної потреби зміцнення здоров'я населення, зростання статистики захворювань, наслідком яких є органна недостатність та зміни демографічних